

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יום הכפורים

(חלק בט)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת האזינו, ריב תשרי, ה'תשפ"ו (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2025
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

יום הכפורים

של יום הכפורים מכפר⁸ (כפרה מצד עצם היום, שהיא נעלית אף מהכפרה שע"י התשובה⁹) – ומצד זה נעלים הם מה"ימים שבין ר"ה ליוה"כ" שענינם תשובה.

(ב) בנוסף לכך יש בהם גם ענין התשובה, ולכן נכללים הם ב(עשרת) ימי תשובה.

[ואף מצינו, שהתשובה דר"ה ויוה"כ היא אופן אחר, נעלה יותר, בתשובה – שאינו בתנועה של מרירות (כ"כ), אלא הוא (בעיקר) תשובה מתוך שמחה¹⁰.

לא מיבעי ראש השנה, שבו נאסרה אמירת וידויים כו"י¹¹, אלא אפילו לגבי יום הכיפורים – שבו יש חיוב להתודות¹² – פסק רבינו הזקן¹³: „הלובש שק מחמת תשובה צריך לפשטו ביום הכפורים מפני שהוא יו"ט

א. כבר נתבאר פעמים רבות¹ אודות לשון חז"ל², „עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים“, שבלשון זה קיימים לכאורה שני הפכים: „שבין³ ראש השנה ליום הכפורים“ מורה⁴ שראש השנה ויום הכפורים אינם נכללים בימים אלו⁵; ומאידך, מזה שנאמר בגמרא „עשרה ימים שבין כו"י“, מוכח, שגם ר"ה ויוה"כ כלולים בחשבון עשרת הימים, שהרי בין ר"ה ליוה"כ ישנם שבעה ימים בלבד.

ויש לומר הביאור בזה, שבר"ה ויוה"כ פ"שנם שני ענינים:

(א) ענינם העיקרי (שאינו ענין התשובה): ענינו העיקרי של ראש השנה הוא – „תמליכוני עליכם“, קבלת מלכותו יתברך, „ובמה בשופר“⁶; וענינו העיקרי של יוה"כ הוא – „עצמו⁷

(1) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1144. 1150. ועוד.

(2) ר"ה ית, א. יבמות מט, סע"א. שם קה, סע"א.

(3) בע"י ר"ה שם: שמר"ה עד יוה"כ פ. אבל בש"ס לפנינו (במקומות שבהערה הקודמת) וכן בע"י יבמות שם הוא כפפנים. וכ"ה בר"ח ר"ה שם. ועוד.

(4) ראה בנדו"ז תענית ה, רע"א. בהנסמן בשד"ח כללים מ"י הביית כלל עב (ובשו"ת בית אפרים חאו"ח סנ"א שציון שם – ד"ה דעשרת ימים שבין ר"ה כו' ודאי דאיכא דלא דייק ונקט כי הך לישנא").

(5) ולהעיר מטאו"ח סתר"ג: אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ פ. וראה לקמן הערה 16.

(6) ר"ה טו, סע"א. שם לד, ב. וראה הנסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1354. ח"ט ע' 434. ועוד.

(7) כ"ה ברמב"ם לפנינו. ובקריית ספר

(להמב"ט) על הרמב"ם כאן (ולהלן פ"ב) „עיצומו“. וראה ס' המדע (ירושלים, תשכ"ד) בשינויי נוסחאות.

(8) רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג וד'. וראה תוס' שבועות יג, סע"א: היום עצמו . . מכפר.

(9) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1150 ואילך.

(10) אף שבכללות – בכל תשובה („לעולם" – כל השנה) צריך לבוא „לידי שמחה אמיתית" (תניא פל"א ואילך. שם ספל"ד. אגה"ת ספ"י וספ"יא). וראה לקמן סעיף ד' והערה 29.

(11) שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ד ס"ב.

(12) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז וח'. שו"ע אדה"ז שם רסתר"ז (וראה גם טור ושו"ע שם. טור שם סתר"כ).

(13) או"ח סו"ס תרי (מג"א שם סק"ה בשם ס' חסידים סתר"ן).

ימי התשובה¹⁶ מתוך עשרת ימי תשובה?

ועל פי הנ"ל יש לומר, שהמקור לכך הוא מלשון חז"ל זה גופא – „עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ", דמשמע שה(שבעה) ימים „שבין ר"ה ליוה"כ" נבדלים מר"ה ויוה"כ בזה שהם מיוחדים לענין התשובה בלבד, משא"כ ר"ה ויוה"כ, אשר (א) התשובה אינה עיקר ענינם, (ב) גם התשובה שבהם היא אופן אחר בתשובה, כנ"ל.

ג. אבל צריך להבין:

פסק הרמב"ם בהלכות תשובה¹⁷: אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ר"ה ויוה"כ היא יפה ביותר כו' (וממשיך בהלכה שלאחרי זה): יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל כו' והוא קץ מחילה כו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכפורים.

מהמשך לשון הרמב"ם מוכת, שחיוב התשובה ביום הכפורים גדול יותר מאשר בתשעת הימים שלפניו – ואיך יתיישב הדבר עם מה שנתבאר לעיל, שענין התשובה הוא בהדגשה בשבעת הימים יותר מאשר ב(ראש השנה ו)יום הכפורים?

16 בטאו"ח סתר"ג בשם הירושלמי „שבעה ימים", וממשיך ש„אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ". אבל שם הוא לענין אכילה בטהרה שהצורך להזהיר ע"ז הוא מלכתחילה רק ל,ז' ימי חול"ם* (ל' הטור שם): משא"כ הענין דעשרת ימי תשובה, שגם בר"ה ויוה"כ צ"ל ענין התשובה.

17 שם ה"ו.

(* היינו בניגוד לרגל, אבל נכלל בזה גם יום השבת. ולהעיר מדכרי משה שם.

וצריך לכבדו בכסות נקיה". פירוש, שהתשובה דיוה"כ אסור שתהיה בסתירה לענין הירוש"ט שבו, ולפיכך אסור ללבוש „שק מחמת תשובה"¹⁴].

ב. ובה יובן גם האמור בסידור האריז"ל¹⁵ על (עשרת) ימי התשובה, וזה לשונו: „מי שיחזור בתשובה גמורה ויתענה בז' ימי התשובה נמחל לו כל עונותיו . . יום ראשון מז' ימי התשובה ביום א' דשבת מתכפרים לו כל עונותיו שחטא ביום א' דשבת, וכן ביום ב' כו'". כלומר, כל אחד משבעת ימי השבוע שבין ר"ה ליוה"כ הוא כנגד יום זה בימי השבוע דכל השנה כולה.

ומזה מובן, ששבעה ימים אלו נשתנו (אפילו מר"ה ויוה"כ) בענין התשובה, עד שדוקא עליהם נאמר שהם כוללים את כל השנה כולה (בנוגע לענין התשובה).

ולכאורה: היכן מצינו שנתייחדו „ד'

14 והרי החיוב תשובה דיוה"כ"פ הוא מה"ת (ראה לקמן סעיף ג), ואילו החיוב דכסות נקי' הוא רק מדברי קבלה (ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ח. וראה קו"א לסרמ"ב סק"א דלדעת הרמב"ם לכבדו בכסות נקי' הוא מדרבנן), ולמה לא דוחה „שק מחמת תשובה" * את החיוב דכסות נקי'?

אלא שמכיון שענינו (העיקרי) דיוה"כ"פ הוא מה שעצמו של יום מכפר, לכן, התשובה דיוה"כ"פ היא תשובה מתוך שמחה (ולא ב„שק"). ולהעיר מט' חסידים סתר"ז: ביוה"כ . . צריך לקרוע הלב ולא הבגדים. – וראה במפרשי הפסוק יואל ב, יג.

15 עשי"ת.

(* ראה ראשית חכמה ש' התשובה פ"ג ד"ה) עוד לתשובה) המקורות והטעמים ד,תשובה צריך „שק", של"ה מס' ר"ה בתחלתה. שם מס' יומא (דלב, א).

ביום הכפורים אינו תוצאה מענין אחר, מזה ש"עצמו של יום הכפורים מכפר" – אלא מצד זה^{20*} ש"יום הכפורים הוא זמן תשובה"²¹; ביום הכפורים ישנו חיוב תשובה בתור "זמן תשובה"²², ולא רק בתור יום כפרה.

[והדברים מתאימים גם ללשונו הידועה של רבינו יונה בשערי תשובה שלו²³, אשר "מצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים שנאמר²⁴ מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו"].

ועל כרחך צריך לומר, דאע"פ שיוה"כ אכן מיוחד (גם) לענין

(20*) וכן צ"ל עפמשנת"מ"א (לקו"ש חכ"ז ע' 127 ואילך) דמ"ש הרמב"ם "עצמו של יום מכפר לשב"ם" היינו רק תנועה כללית ד"שב", ולא עשיית תשובה ממש. ע"ש.

21) ודווקא לומר שמ"ש הרמב"ם "לפיכך חייבים . . לעשות תשובה" בא בהמשך ל"והוא קץ מחילה וסליחה"^{*} (דהיינו מה שעצמו של יוה"כ מכפר). ובפרט שפשטות לשון הרמב"ם "והוא קץ כו" (ולא "שהוא קץ כו") משמעו שהו"ע נוסף (ולא טעם אלפניו). ודווקא לפרש מפני שמתחיל "יום הכפורים (היינו זמן כפרה) הוא זמן תשובה כו".

22) וכן משמע מ"ש במו"נ ח"ג רפמ"ג: ענין צום כפור . . שהוא נותן דעת התשובה . . יום תשובה ועבודה גמורה. ע"ש.

23) שער ב' אות יד בסופו. ועד"ז כ' בשער ד' אות יז. – אלא שצ"ע שהרמב"ם לא הביא הפסוק דמכל חטאתיכם גו' (כמו שהביא בנוגע לעשרה ימים הכתוב "דרשו גו").

24) אחרי (טז, ל) שתחלתו "ביום הזה" – יוה"כ פ.

(*) ומ"ש הרמב"ם כאן "והוא קץ מחילה כו" – יש לומר, כי חיוב ידיו (ותשובה) הוא גם מחמת כפרת יוה"כ פ. ונפק"מ בנוגע לזמן ידיו שצ"ל בעת כפרת יוה"כ פ (עיין שו"ע אדה"ז דלעיל הערה 18).

לכאורה היה אפשר לומר, שחיוב התשובה שישנו ביוה"כ אינו בגלל היות יוה"כ מצד עצמו מיוחד לתשובה, כי אם הוא תוצאה (בלבד) מהענין העיקרי הנ"ל שביוה"כ – "עצמו של יום הכפורים מכפר"¹⁸, דכיון שפסק הרמב"ם ש"עצמו של יום הכפורים מכפר לשב"ם (דוקא)¹⁹, לפיכך מוטל בו חיוב תשובה על כל אחד ואחד, כדי שיוכל להתקיים בו "עצמו של יום הכפורים מכפר". והיינו, שהתשובה מסירה דבר המונע²⁰.

אלא שדווקא גדול לפרש כן לשון הרמב"ם, דמפשטות המשך לשונו – "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל כו' והוא קץ מחילה כו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים" – משמע, שחיוב התשובה

18) כן משמע שמפרש בקריית ספר (להמב"ט) על הרמב"ם כאן*. וראה גם לשון החינוך (מצוה סד): ועובר כו' ולא התודה כו' ביוה"כ פ שהוא יום קבוע מעולם לסליחה ולכפרה בטל עשה זה – ומשמע דחיוב ידיו (ותשובה) הוא רק הכשר לכפרת יוה"כ פ. וראה כלי יקר אחרי טז, ל. וכן מפורש בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תרו: כיון שיוה"כ הוא יום הסליחה וכפרה . . לפיכך צריך כל אדם שיתוודה על חטאיו כו' (ולכן "מצות ידיו מן הדין הוא בתחלת זמן הכפרה" ע"ש).

19) שם פ"א ה"ג. ועד"ז בהל' שגגות פ"ג ה"י (וכן נפסק בשו"ע אדה"ז שם סו"ס תרו).

20) ע"ד (ולא ממש) ארי' הוא דרביע עלי' (עירובין עה, ב). ועוד. וראה אנציקלופדיא לתלמודית בערכו).

(*) אבל י"ל שכונתו שהחיוב זידידי הוא (גם) מחמת כפרת יוה"כ פ. ולהעיר שענין זה כותב (לא אמ"ש הרמב"ם "חייבים . . להתודות ביוה"כ פ", כ"א) על המשך ההלכה, מצות ידיו יוה"כ פ שיתחיל כו'. וראה שו"ע אדה"ז שהובא בפנים ההערה. ואכ"מ.

דהיינו אפילו ביחיד, ומכל זה מובן שכל עשרת הימים הם „זמן תשובה“, וכשמים: „עשרת ימי תשובה“²⁵ – ואם כן, איך כתב תיכף לאחר זה ש(רק) „יום הכפורים הוא זמן תשובה“ (דמזה נמצא שעשרת הימים אינם „זמן תשובה“)?!

ויש לומר הביאור בזה:

התשובה בכלל היא מצות עשה שאין הזמן גרמא. מיד כשעבר על חטא מוטל על החוטא החיוב לעשות תשובה, כמ"ש הרמב"ם ב„כותרת“ להלכות תשובה: „מצות עשה . . שישוב החוטא מחטאו“²⁶; החיוב לעשות תשובה על החטא אינו שייך לזמן מיוחד, אלא הוא בכל זמן, באם נעשה חטא.

ומה שנתייחדו עשרת הימים שבין ר"ה ויוה"כ בענין התשובה – אין פירוש הדבר שבעשרה ימים אלו יש הוספה בעצם חיוב התשובה²⁷, אלא שהתשובה בימים אלו – כדיוק לשון הרמב"ם – „יפה ביותר ומתקבלת היא מיד“: כיון שבעשרת ימים אלו ישנו מצב של „בהמצאו . . בהיותו קרוב“²⁸, הרי אחת התוצאות מכך היא, שעי"ז

התשובה, מכל מקום ישנו חילוק עיקרי בין התשובה המיוחדת (בעשרה) ימים שבין ר"ה ליוה"כ ובין תשובת יוה"כ, והחיוב המיוחד ביוה"כ „לעשות תשובה ולהתודות“ אינו בגלל המעלה המיוחדת בתשובה בעשרת הימים, ש„יפה ביותר ומתקבלת היא מיד“;

– וכפי שמודגש בחלוקת ההלכות ברמב"ם: את חיוב התשובה ביוה"כ לא הזכיר באותה ההלכה העוסקת במעלה דעשרת הימים, כי אם בהלכה בפני עצמה –

ולכן, כאשר מדובר אודות עשרת הימים שבין ר"ה ליוה"כ בתור עשרת ימי תשובה, הרי אדרבה: בזה נתייחדו שבעת הימים שבין ר"ה ליוה"כ (בהיותם מיוחדים לענין התשובה, כנ"ל), לפי שחיוב התשובה ביוה"כ הוא ענין בפני עצמו.

בסגנון אחר: יחוד זה דעשרת ימי תשובה בהיותם ימי תשובה, הוא מפני שאז „ה' בהמצאו . . בהיותו קרוב“, וזה גורם שהתשובה תהיה „יפה ביותר“ (כדלקמן ס"ד), ואילו בר"ה ויוה"כ מתבטא ה„קירוב“ לקב"ה בענין נעלה יותר מתשובה (בר"ה) – „תמליכוני עליכם“, וביוה"כ – „עצמו של יום מכפר“; אך מלבד זאת נוסף עוד ענין בפני עצמו ביוה"כ – חיוב לעשות תשובה (כפשוטה).

ד. ויובן זה ע"פ הביאור בלשון הרמב"ם הנ"ל, „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל כו" – דלכאורה תמוה:

הלא בסמוך ממש, בהלכה שלפני זה, כתב הרמב"ם ש„אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם בעשרה הימים כו' היא יפה ביותר כו"“, והוסיף וביאר

25 ולהעיר מהגירסא ברמב"ם כאן (ראה ס' המדע – ירושלים, תשכ"ד) „בעשרת ימי תשובה שבין כו"“.

26 ראה בארוכה לקו"ש חל"ח ע' 18 ואילך (חידושים וביאורים בש"ס ח"א ס' יח) (וש"ו) שמוזה מוכרח דגם התשובה עצמה היא מצוה (ולא רק הוידוי).

27 ברמב"ם שם פ"ג ה"ג דהאדם צריך לעשות תשובה בימים אלו מחמת הדין דר"ה כו'. אבל אי"ז חיוב נוסף של תשובה מצד עצמה.

28 ישע"י נה, ו. מקומות שבהערה 2. רמב"ם כאן.

בהמצאו . . בהיותו קרוב". ואדרכה: ענין „בהמצאו . . בהיותו קרוב" ביום הכפורים מתבטא בענין נעלה יותר מתשובה – „עצמו של יום הכפורים מכפר" (כנ"ל ס"א).

ה. ע"פ האמור יש להסביר גם את גדר החיוב „לעשות תשובה . . ביום הכפורים" – דלכאורה הדבר אינו מחוור, וממה נפשך: אם עבר וחטא, הרי הוא מחוייב בתשובה באיזה זמן שיהיה, ואין זה שייך לחיוב דיום הכפורים; ואם אין לו חטאים, הלא אין שייך כלל חיוב תשובה (מצד יום הכפורים).

ויש מהאחרונים שכתבו שהחילוק הוא, דחיוב התשובה בכלל אין לו זמן מסוים, ולכן כל זמן שהאדם חי וביכלתו לעשות תשובה, לא ביטל עדיין את המצות עשה דתשובה, ורק באם מת בלא תשובה ביטל מצות עשה³¹; משא"כ ביום הכפורים ישנה מצות עשה לעשות תשובה ביום זה, ואם אינו עושה תשובה ביום הכפורים, הרי ביטל³² מצות עשה³³.

208

אלא שמלשון הרמב"ם „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים כו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה כו' ביוה"כ" – והדגשה זו בדברי הרמב"ם היא דוקא לגבי חיוב התשובה דיום הכפורים – משמע,

נוספת תועלת (גם) לגבי ענין התשובה, „היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד".

[ויש לומר, שבלשון „יפה ביותר" רמז הרמב"ם (גם) שהתשובה דעשרת ימי תשובה היא ביתר תענוג ושמחה. והמשך דבריו כך הוא: „אף על פי שהתשובה . . יפה לעולם", פירוש, שבכל השנה יכולה עבודת התשובה להיות מתוך שמחה²⁹ – דאע"פ שהתשובה נעשית ע"י התעוררות של חרטה כו' מתוך מרירות, הרי בשעת מעשה צריך האדם להיות בשמחה מכך שהנפש „שבה אל בית אביה כנעוריה"³⁰ –

הנה בעשרת ימים אלו התשובה היא „יפה ביותר", דמאחר ש„ה' בהמצאו . . בהיותו קרוב", הרי השמחה מהתקרבות האדם יותר אל הקב"ה היא ביתר שאת וביתר עז].

אמנם, החידוש דיום הכפורים הוא, ש„יום הכפורים הוא זמן תשובה . . לפיכך חייבים . . לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים": זמן יום הכפורים מחוייב תשובה. אין פירוש הדבר (רק) שזמן זה גורם שהתשובה אז תהא בנקל יותר, נעלית יותר וכו' – אלא שהזמן גורם חיוב תשובה.

[וענין זה ביוה"כ אינו (דוקא) מצד היותו מעשרת הימים שבהם „ה'

31 ע"ד (חיוב כרת) במצות מילה (רמב"ם הל' מילה פ"א ה"ב).

32 ראה חינוך – נעתק לעיל הערה 18.

33 ולאחרי יוה"כ עד יוה"כ"פ הבא – לכאורה דינו כמאחר תשלום קרבנותיו – בין גל לרגל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"א. וראה מפרשים שם. ר"ה ו, איב. תמורה יח, ב).

29 ואדרכה: אם בקיום כל מצוה צ"ל שמחה, עאכו"כ בתשובה שהיא למעלה מכל המצות (שלכן בכוחה לתקן הפגמים שע"י העדר קיום התומ"צ – ראה גם לקמן סעיף ח), כמדובר כמ"פ. ולהעיר מאגה"ת מהד"ק (ע' תקכה – בהוצאת קה"ת, תשמ"ב).

30 ל' התניא פל"א (מ, סע"א). וראה לעיל הערה 10.

תמיד" (כשם ש„חוזר ומתודה עליהן“)³⁷.

אלא שהחילוק בזה הוא, דכאשר סיבת החיוב לעשות תשובה היא מצב (חטא) האדם – הנה באם האדם (לא חטא, או) כבר עשה תשובה על חטאו (ע"ז שעזב את החטא, אשר דבר זה „בלבד“ הוא „מצות תשובה מן התורה“³⁸) – אין עליו חיוב להתעורר שוב בתשובה על חטא זה (אע"פ ש„וחטאתי נגדי תמיד“);

209

(37) בבית אלקים (להמבי"ט) שער התשובה פ"ו (ד"ה עוד אפשר) ד, אפשר לומר כי לא הזכיר כאן כי אם הוידוי ולא התשובה כי אינו צריך לחזור ולשוב על מה שחטא מקודם כיון ששב מקודם אבל להעלותו על שפתיו בוידוי הוא צריך (והטעם –) להיותו נזכר שלא ישוב עוד". אבל ע"פ משנת כמ"פ (ראה לקו"ש וחיידושים וביאורים) שבהערה 26. לקו"ש ח"י"ז ע' 194) שגדר הוידוי הוא מה שהאדם מבטא בשפתיו החרטה שבלבו (וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב), מובן לכאורה, דכאשר מתוודים בפה צ"ל בשעת מעשה הרגש החרטה שבלב (ולהעיר מ"ש המבי"ט עצמו בקרית ספר (ריש הל' תשובה) „התשובה והוידוי מצוה אחד היא שאין וידוי בלי תשובה“). – והרי אדה"ז מפרש הענין דוחטאתי נגדי תמיד לענין תשובה, כדלקמן סעיף ז. וראה שערי תשובה לר"י בסופו. ומה שלא הזכיר הרמב"ם „תשובה“ – י"ל כי נכלל במה שממשיך שם „שהוא עומד בתשובתו“. ואכ"מ.

(38) אגה"ת פ"א (צא, רע"א). וראה לקו"ש ח"י"ז ע' 197.

(* אבל י"ל שמספיק מה שכבר גמר בלבו בעבר (וחוה מה שאומר בשפתיו). ובפרט עפ"י בבית אלקים שם רפ"ג בנוגע לידוי, שניי „שגומר בלבו כו' ואומר דברים אלו בפיו ובשפתיו אז יבוש ויכלם מלשוב עוד למה שחטא“, שלכאורה ענין זה אפשר גם מבלי שיתעורר עתה ברגש של תשובה כו'. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 213. ואכ"מ.

שביום זה יש הוספה בעצם חיוב התשובה, והיינו שאינו חיוב התשובה דכל ימות השנה, אלא חיוב אחר הוא, ולכן „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל. . חייבים הכל לעשות תשובה“.

ו. ויש לומר ההסברה בזה:

בכל ימות השנה הסיבה היוצרת את חיוב התשובה על האדם היא מצב הגברא (אשר חטא), וממילא, אי אפשר לומר ש„חייבים הכל לעשות תשובה“ – שהרי תלוי הדבר אם האדם נתון במצב הדורש תשובה אם לאו.

משא"כ ביום הכפורים הזמן הוא הסיבה לחיוב התשובה, וממילא הדבר שייך לכולם – זהו „זמן תשובה לכל – ליחיד ולרבים. . חייבים הכל לעשות תשובה“; דבחוב שמחמת הזמן אין כל הגבלה, והוא חל על „הכל“.

– ואין להקשות: סוף-סוף איך אפשר לחייב את „הכל“ בתשובה – והלא תשובה (כפשוטה) יש לה מקום רק באם ישנו חטא?

דכבר סילק הרמב"ם קושיא זו תיכף בהלכה שלאחרי זה³⁴: „עבירות שהתודה עליהם ביום הכפורים זה חוזר ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר אע"פ שהוא עומד בתשובתו שנאמר³⁵ כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד“. וכיון ש„אין³⁶ צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא“, הרי לעולם יש מקום לתשובה לכל אחד אחד, לפי ש„וחטאתי (אע"פ שנתכפר כבר) נגדי

(34) ה"ת.

(35) תהלים נא, ה.

(36) קהלת ז, כ.

בדרגא נמוכה יותר בעבודת ה' – לא נחשבו (לגבי המדריגה ההיא) לחטאים⁴¹ [וכהביאור הידוע⁴² בזה שאומרים ברכת סלח לנו, בתפלת⁴³ שמונה עשרה . . ולא קודם התפלה].

ח. הביאור על פי פנימיות הענינים בזה שדוקא יום הכפורים הוא „זמן תשובה“:

תשובה היא נעלית מגדר הזמן, דמי שהרהר תשובה ברגעא דא⁴⁴ – נעשה צדיק גמור⁴⁴ (ומטעם זה התשובה ברגעא חדא ממלאת כל הפגמים שנגרמו במשך זמן רב). וכח זה בתשובה גובע מכך שהתשובה קשורה עם הקב"ה בעצמו (כמחז"ל⁴⁵ שהקב"ה דוקא הוא שאמר „יעשה תשובה ויתכפר לו“).

[ועל־דרך־זה באדם קשורה התעוררות התשובה בעצם נשמתו שהיא לעולם שלימה⁴⁶, ולכן משם מתמלא הפגם אשר בהארט והתפשטות הנשמה].

אבל ביום הכפורים, שבו הזמן מחייב תשובה וחל חיוב על „הכל לעשות תשובה“ – הנה אם בימי חיי האדם היה ענין שעליו לתקן תשובה³⁹, הרי הוא מחוייב בזה, לפי ש„וחטאתי נגדי תמיד“ ונמצא שהדבר שייך לכל אחד ואחד – „חייבים הכל לעשות תשובה“, כנ"ל.

ז. ויומתק ע"פ המבואר בתניא⁴⁰ בענין „וחטאתי נגדי תמיד“, דאע"פ ש„כבר עשה תשובה נכונה“, הנה כאשר מתעלה יהודי למדריגה נעלית יותר בעבודת ה', נדרשת ממנו „תשובה עילאה יותר“.

ועל־דרך־זה בעניננו: מצד מעלת היום דיום הכפורים, שבו כל יהודי מתעלה כו', הנה אפילו באותם הענינים שעליהם כבר עשה תשובה לפני כן, „תשובה נכונה“, נדרשת ביוה"כ תשובה נעלית יותר.

כסגנון אחר קצת: מצד העליה של יהודי ביום הכיפורים, נדרשת תשובה על ענינים שלפני יוה"כ – כשהיה

39) יתרה מזה נלפענ"ד (והנפק"מ להלכה): א) המקדש אשה תיכף להתחלת חיובו במצות (ומציאות עבירות בחייו) ע"מ שהוא בעל תשובה* – אינה מקודשת, ב) אעפ"כ שייך אצלו „זמן תשובה“ ע"ד שיש אצלו „זמן זרע וקציר“ אף שאין לו שדה, ג) אם נדר ע"מ „שאעשה דבר פלוני בזמן תשובה“ ועשה ביוה"כ* – מחוייב לקיים נדרו.
40) פכ"ט (לו, ב).

41) להעיר מד"ה החלצו תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' סד), ועוד – בטעם שגם צדיק גמור אומר היודים דעשיית, „מפני שלפי אמיתות גדולתו ורוממותו גם העבודה האמיתית לחטא יחשב כו“.

42) ראה תו"א וראא נה, ד. מג"א צה, סע"ג. תשא בהוספות קיא, סע"ג ואילך. ועוד.

43) ל' התו"א וראא שם.

43*) זח"א קכט, סע"א.

44) קדושין מט, ב (כגירסת האור זרוע סי' קיב). אלא שמפני דספק אם הרהר ה"ז ספק קידושין (תוס' ר"י הזקן ורא"ש שם. טוש"ע אה"ע סל"ח סל"ב).

45) ירושלמי מכות פ"ב ה"ו. פסיקתא דר"כ פ' שובה. יל"ש תהלים מזמור כה.

46) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב, תניא ספכ"ד. ובכ"מ.

גופא) זמן המורה על מה שלמעלה מהגבלה והתחלקות, כמבואר בתורה-אור⁵⁰ בטעם הדבר שחג השבועות הוא יום אחד, לפי ששבועות הוא „זמן קבלת התורה . . שהוא בחינת יחידה שלמעלה מהתחלקות“,

„עצמו“ – עצם הזמן דיום הכפורים הוא „כלי“ לענין התשובה (שלמעלה מהזמן⁵¹) – „יום הכפורים הוא זמן תשובה“.

(משיחות ש"פ האזינו; ר' תשרי תשכ"ז)

וביום הכפורים נוסף בזה – שהענין הנ"ל מצד עצמו נמשך בגלוי בזמן – „זמן תשובה“: יוה"כ פועל להיות בני ישראל (כמלאכים⁴⁷) – נעלים מהעולם.

והמשכה זו היא בזמן יוה"כ, שנקרא בתורה⁴⁸ בשם „אחת בשנה“: (א) פירוש „אחת“ הוא „יחידה“, כדאיתא בתוספות⁴⁹. (ב) „יום אחד“ הוא (בזמן

47) טאו"ח סתר"ו (מפדר"א פמ"ו). שם

סתר"ט (ואדה"ז שם ס"ט) – מדב"ר פ"ב, לו. רמ"א ושוע"א אדה"ז שם סו"ט תרי.

48) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

49) ד"ה עד אחת – מנחות יח, א. וראה תו"א

שבהערה הבאה.

50) בהוספות יתרו – קט, סע"ד ואילך.

51) להעיר מצפע"נ מהד"ת (עא, ד) בנוגע

לצום דיוהכ"פ שהוא „לא בגדר מספר . . עצם היום“ ע"ש.

